

Počátky italské literatury

vývoj románských jazyků z lidové latiny; lingua di sì = il volgare italiano

specifika Itálie:

opožděný vývoj literatury psané v „lidové řeči“; přežívání latiny (dědictví antického Říma, vliv církve)

„dialekty“, v nichž vznikaly nejstarší památky: franko-benátský, lombardský, umbrijský, sicilský, toskánský

rozmanitost kulturních center:

feudální sídla v severní Itálii: Monferrato, Marca Trevigiana aj. (vlivy z Francie); Sicílie a jižní Itálie (doba Fridricha II.); kláštery (např. Montecassino); Capua – proslulá škola rétoriky pro příslušníky papežské kurie; univerzity – Bologna, Padova, Salerno, Neapol aj.; městské komuny v severní a střední Itálii; rané signorie – Verona, Ravenna;

produkce nelatinských rukopisů – zejména Toskánsko; Benátsko

literární památky lidové a pololidové (potulní pěvci - žakéři - giullari - joculari)

anonymní skladby šířené potulnými pěvci:

Ritmo laurenziano (konec 12. stol.) - potulný pěvec pochlebuje církevnímu hodnostáři v naději, že od něj dostane koně

Ritmo cassinese (konec 12. stol.) - moralizující námět (duchovní hodnoty X pozemské pudy), dialogická forma

Ritmo su Sant' Alessio (polovina 13. stol.) - o životě sv. Alexeje

typy žakéřských písní: il lamento, il contrasto, il serventese, la tenzone, la frottola aj.

proslulí žakéři:

Cielo D'Alcamo, Sicilan, žil kolem poloviny 13. stol. – *Rosa fresca aulentissima* („contrasto“ - spor mezi dvořicím se žakěřem a dívkou, která se mu nakonec podvolí)

Ruggieri Apugliese, původem zřejmě ze Sieny, žil kolem poloviny 13. stol.

žakéři (zvaní také cantastorie) přednášeli rovněž francouzskou hrdinskou epiku a romány na bretonské a antické náměty - vznik osobitého italského žánru zvaného „**il cantare**“ (forma: oktáva - osmiveršová strofa) - inspirace pro renesanční rytířské eposy

Memoriali bolognesi – texty lidové poezie zaznamenané na okrajích notářských spisů (1265-1463)

poezie

nejstaší náboženská poezie v Umbrii

František z Assisi (1182-1226)

Cantico delle Creature neboli *Cantico di Frate Sole* (Píseň bratra Slunce)

o životě sv. Františka: latinské životopisy sepsali např. Tommaso da Celano a Bonaventura da Bagnoregio; dále pak Ugolino da Monte Santa Maria, jehož dílem „Actus Beati Francisci et sociorum eius“ se inspirovaly italské *Fioretti di San Francesco* (Kvítky sv. Františka) ze 14. stol.

Jacopone da Todí (asi 1230-1306)

psal tzv. „laudy“ - písně duchovní, mystické, ale také politické a mravoučné

lauda drammatica (dialogizovaná): *Donna de Paradiso* neboli *Pianto della Madonna* (otevívá cestu k náboženskému dramatu, tzv. sacra rappresentazione)

Jacoponovi bývá připisován text latinské skladby *Stabat Mater*

trubadúrská poezie v severní Itálii - psaná okciténsky

Sordello di Goito (Mantova, 1200 cca. – 1269) - nejproslulejší italský trubadúr

poezie sicilské básnické školy - královský dvůr Fridricha II. - období 1230-1250

vliv okciténské trubadúrské poezie

témata: dvorská láska, intelektuální úvahy o lásce;

básníci: většinou vysocí úředníci u královského dvora, vzdělaní, nemuseli být aristokratického původu, jejich úkolem bylo také psaní poezie, což dvoru dodávalo prestiž, často nedosahovali tvůrčí spontánnosti a originality svých okciténských předchůdců (**Jacopo/Giacomo da Lentini, Pier delle Vigne, Guido delle Colonne, Rinaldo d'Aquino, Giacomino Pugliese, Stefano Protonotaro da Messina, Jacopo Mostacci, Ciaccio dell'Anguillara, Federico II, Enzo di Svevia**, aj.)

vývoj lyrické poezie v Toskánsku

od poloviny 13. století se centrem italské poezie stávají toskánské městské komuny

starší generace toskánských básníků: **Guittone d'Arezzo, Bonagiunta Orbicciani, Chiaro Davanzati, Monte Andrea, Dante da Maiano, Compiuta Donzella** aj.); tematika: milostná (navazují na okciténské a sicilské básníky), nově též politická, morální apod.

mladší generace toskánských a bolognských básníků - **dolce stil nuovo** (tzv. stilnovismus)

Guido Guiniz(z)elli, Dante Alighieri, Guido Cavalcanti, Lapo Gianni, Cino da Pistoia, Gianni Alfani, Dino Frescobaldi aj.

témata: láska je ztotožněna s mravní ctností, žena-anděl je zprostředkovatelkou mezi nebem a zemí, láska je vnímána také jako duchovní (až mystický) prožitek; jindy (např. u Cavalcantiho) ovšem nenaplněná láska vede k utrpení, někdy s tragickými následky

didakticko-alegorická poezie

severní Itálie (Lombardie)

alegorické básnické skladby, obrazy záhrobního světa (tzv. vidění), líčení pekelných muk i rajske blaženosti:

Ugucione da Lodi (1. pol. 13. stol.) – *Libro*

Giacomino da Verona (2. pol. 13. stol.) - *De Ierusalem celesti, De Babilonia civitate infernali*

Bonvesin della Riva (1240-1315) - *Libro delle tre scritture* (scrittura nigra, rubra, aurea: pekelná muka, Kristovo utrpení, rajska sláva)

Toskánsko

Brunetto Latini: *Tesoretto* (alegorická poema), *Favolello* (dopisy ve verších na téma přaelství)

Dino Compagni (jeho autorství však není jisté): *Intelligenza* (alegorická skladba, vliv *Románu o růži*)

Cecco d'Ascoli: *Acerba* (didaktická poema)

komicko-realistická poezie

Rustico di Filippo (Florent'an, ve svých básních často zachycuje směšné figurky z měšťanských vrstev);

Cecco Angiolieri (ze Sieny, hráč, pijan a milovník žen);

Folgore da San Gimignano (sonety věnované jisté urozené družině, pokračuje v tradici okcitánského žánru "plazer" - líčí příjemné zábavy aristokratů);

ovšem také "vážní" básníci příležitostně psali komické či posměšné verše

počátky italské prózy

pojednání o epistolografii a rétorice (texty praktického zaměření)

Guido Faba (Bologna, začátek 13. stol.): *Gemma purpurea* (Rudý drahokam) - epistolografický traktát, obsahuje mj. modelové dopisy v bolognské italštině - nejstarší ukázky italské prózy

k rozvoji staroitalské rétoriky svými traktáty přispěli např. také: Brunetto Latini, Guittone d'Arezzo, Bono Giamboni, Boncompagno da Signa, Guidotto da Bologna

encyklopedická pojednání

Brunetto Latini (1120-1295)

Li livres dou Tresor (Knihy pokladu) - francouzsky

Ristoro d'Arezzo (13. stol)

La composizione del mondo (Části světa)

cestopisy

Marco Polo (1254-1324)

Li divisament dou monde neboli *Il Milione* (Části světa neboli Milion) - francouzsky
(spolupracoval Rustichello da Pisa)

Odorico da Pordenone - Odericus Bohemus de Portu Naonis (1265-1331)

Diversae historiae neboli *Viaggio del beato Odorico* - latinsky
(Indie, Čína, Tibet, Ceylon...)

kroniky

Dino Compagni: *Cronica delle cose occorrenti nei tempi suoi*

Giovanni Villani: *Nuova cronica*

česky souborně jako „Florentské kroniky doby Dantovy“ (1970)

romány

staroitalské překlady či převyprávění latinských nebo francouzských předloh

Istorietta troiana (Benoît de Sainte-Maure: *Le roman de Troie*)

Fatti di Cesare (*Li faits des Romains*)

Tristano, Tavola rotonda (inspirováno bretonským cyklem)

Rustichello da Pisa: *Roman du roi Meliadus* (francouzsky)

novely

inspirační zdroje:

- antické (novely, romány, bajky)
- orientální (novely, pohádky; *Příběhy tisíce a jedné noci*, *Kniha sedmi mudrců*,
Moše Sefardi neboli Pedro Alfonso/Petrus Alphonsi: *Disciplina clericalis* - Výchova žáků)
- francouzské (fabliaux, dvorský román)
- ústní tradice (příběhy z minulosti i současné události)
- knihy pamětí, cestopisy, kroniky
- středověká exempla

přechod od velmi stručných exemplů ke krátkým povídkám:

Conti morali (Mravoučné příběhy)

Fiori e vita di filosofi e d'altri savi e d'imperadori (O moudrých činech a životech filozofů, mudrců a císařů)

I conti di antichi cavalieri (Příběhy o dávných rytířích)

Novellino

100 anonymních toskánských novel; témata:

vtipná průpověď, žerty a šprýmy, kritika mravních postojů kleriků, vzory ctností – velké postavy (historické, mytologické, biblické Alexandr, Traján, Sokrates, David, Šalamoun, Herkules, král Artuš); milostné příběhy...

Dante Alighieri (Firence 1265 - Ravenna 1321)

- *Vita nuova* (Nový život)
 - *Rime* (Verše)
 - *Convivio* (Hostina) - encyklopedické pojednání
 - *De vulgari eloquentia* (O rodné řeči) - lat. pojednání o jazyce a literatuře
 - *Monarchia* - lat. pojednání o politice a císařské autoritě (Jindřich VII.)
 - *Epistole* (Listy)
 - *Divina Commedia* (Božská komedie) - viz "Glosář k Božské komedii"
-

Francesco Petrarca (Arezzo 1304 – Arquà 1374)

díla psaná latinsky

- *Africa* - poema, námět z období 2. punské války
- *Bucolicum carmen* - eklogy
- *De viris illustribus* - životopisy slavných mužů
- *De secreto conflictu curarum mearum* (*Secretum*) - imaginární rozhovor Petrarky se sv. Augustinem
- *De vita solitaria* - traktát, chvála osamělosti
- *De otio religioso* - traktát, chvála mnišského života

italsky psaná poezie

De rerum vulgarium fragmenta neboli *Canzoniere* - básně inspirované láskou k Lauře

Giovanni Boccaccio (Certaldo / Florencie 1313 – Certaldo 1375)

díla spojená s pobytem na královském dvoře v Neapoli

- *Caccia di Diana* (Dianin lov) - mytologicko-alegorická poema
- *Filòcolo* (Přemožený láskou) - poema, námět souvisí s trojskou válkou, láska Priamova syna Troila k Řekyni Kriseidě
- *Filòstrato* (Muka lásky) - román v próze, příběh o rozloučených milencích Floriovi a Blancifloře
- *Teseida* - (Theseis) poema, antický námět, pokus o historický epos

díla sepsaná ve Florencii

- *Commedia delle ninfe fiorentine neboli Ninfale d'Ameto* (Komedie o florentských nymfách nebo Báseň o nymfách Ametových) - alegoricko-pastorální román v próze
- *Amorosa visione* (Milostný sen) - alegorická poema, inspirovaná *Románem o růži*
- *Ninfale fiesolano* (Fiesolské nymfy) - pastorální báseň, příběh nešťastné lásky pastýře Africa a nymfy Mensoly, báje o založení Fiesole
- *Elegia di Madonna Fiammetta* (Elegie o paní Fiammettě) - “psychologický” román v próze o hrdinčině nešťastné lásce k Panfilovi
- *Corbaccio* (Koš aneb bludiště lásky; doslova zřejmě „Havran“) - protiženská satira
- ***Decameron***

díla psaná latinsky

De Genealogiis deorum gentilium (O rodokmenech pohanských bohů)

De mulieribus claris (O slavných ženách)

Trattatello in Laude di Dante (Dantův životopis)

další autoři novel - 14. století

Giovanni Fiorentino: *Pecorone* (Beran)

Franco Sacchetti: *Trecento novelle*

italský humanismus - 15. století

latinsky píšící humanisté

Coluccio Salutati: *De fato, fortuna et casu, De nobilitate legum et medicinae*
Marsilio Ficino: *Theologia platonica de immortalitate animorum, De amore* (č. O lásce)
Poggio Bracciolini: *Liber facetiarum, De varietate Fortunae*
Leonardo Bruni: *Historia florentini populi, laudatio florentine urbis*
Giovanni Pico della Mirandola: *Oratio de hominis dignitate* (č. O důstojnosti člověka)
Lorenzo Valla: *De vero bono, De voluptate, De falso credita et ementita Constantini donatione*
Pietro Pomponazzi: *Tractatus de immortalitate animae* (č. O nesmrtnosti duše)

literatura psaná italsky

poezie:

Burchiello: poesie “alla burchia”
Leonardo Giustinian: *Strambotti, Canzonette*

novely:

Masuccio Salernitano: *Novellino*
Antonio Manetti: *Novella del Grasso legnaiuolo*
Giovanni Gherardi da Prato: *Paradiso degli Alberti*
Enea Silvio Piccolomini: *Historia de duobus amantibus* (č. O dvou milencích)
Arlotto Mainardi (Pievano Arlotto): *Motti e facezie*
Angelo Poliziano: *Deti piacevoli*

traktáty:

Leon Battista Alberti: *I libri della famiglia; De re aedificatoria*
Leonardo da Vinci: *Trattato della pittura, Codice atlantico; aforismy, novely*

významná kulturní centra 2. poloviny 15. století

Florence

Lorenzo de' Medici: *Canti carnascialeschi, Selve d'amore, Nencia da Barberino, Beoni*
Angelo Poliziano: *La Favola di Orfeo, Stanze per la giostra del magnifico Giuliano*
Luigi Pulci: *Morgante*

Ferrara

Matteo Maria Boiardo: *Amorum libri tres (Canzoniere), Orlando innamorato*

Neapol

Jacopo Sannazaro: *Arcadia*

